

Autentse ajavaimu otsingul

LAVASTUS

Anton Hansen Tammsaare «Juudit»

Lavastaja Katri Aaslav-Tepandi

Helilooja ja muusikaline kujundaja Helena Tulve

Mängivad: Garmen Tabor, Tõnu Tepandi, René Soom jt

Rahvusoper Estonia

Esietendus 22. septembril

REIN VEIDEMANN

TLÜ professor / Postimees

rein.veidemann@postimees.ee

See, et Eesti teatrites on Tammsaare looming püsivalt laval, kõneleb Tammsaarest kui eesti kultuuri tuumtekstist.

Me ei imetle Tammsaaret mitte ainult kui Eesti kirjandusklassikut või koguni geeniust. Me ei piirdu ainult tõdemisega, et näitekirjanikuna on ta Eesti Shakespeare või et eepikuna talle maailmakirjanduses võrdlust otsides tuleks viidata korraga Hamsunile, Dostojevskile, Sillanpääle.

Tammsaarest, tema ajast ja loomingust korjame kokku oma rahvusliku identiteedi ehituskive, Tammsaare kui Eesti tuumtekst on ammendamatu allikas. Katri Aaslav-Tepandi on «Juuditi» lavastusega nüüd omakorda selle allika kohale kummardunud.

Teatraalne teater

Tuleb eeldada, et teatrilo-lasenagi tuntud Aaslav-Tepandi, kellel Tammsaare lavastamise kogemus ulatub tagasi 1993. aastasse, lähtus «Juuditi» lavaletoomisega autentse ajavaimu tabamise soovist. Kui 1921. aastal ilmunud «Juudit» Ants Lauteri lavastatuna esimest korda siinsamas Estonias lavale toodi, siis oli valdavaks kunstivooluks ekspressionism.

Tammsaare loomingulist kõrgperioodi sisse juhatanud piiblilegendi tõlgendus (näeme selles ühtlasi pea kõiki järgnevates teostes esile tulevaid probleemisoilmi ja -motive, mistõttu «Juuditit» võib pida-da ka Tammsaare kirjandus-sümfoonia juhtmotiiviks) pakus avaraid võimalusi kõrgelennulisteks sümbolismastmega kõnevoogudeks kuni ekspressionistlike paatosekarjete-ni välja.

See Lea Tormise «teatrimän-guna» või «teatraalse teatrina»

Garmen Tabori dramaatiline Juudit.

Harri Rospu

(«Eesti teater 1920 – 1940», Tallinn, 1978, lk 44) iseloomustatud mängujoonis läbib Katri Aaslav-Tepandi lavastust-ki.

Kes läheb «Juuditit» vaata-ma, oodates sealt hingeliste nüansside peenmehaanikat, «raskete sõnade» isikustatud

läbielamist ja lürismi, peab tõenäoliselt pettuma.

Siin on kõik suurejooneli-ne, äärmiselt dekoratiivne ja sümbolne, alates Krista Tooli lavakujundusest, mis on otse-kui piibli kriitpaberil trükitud värvipildilt üle kantud tegelaste käitumisest ja liikumistest,

lõpetades valgusrežiini ning Helena Tulve stseene võimenda-va muusikaga.

Sõnumi erilist sümbolismist teenib ka üks lavastuse avahet-keel arusaamatuks jäänud de-tail: kaevul lelav Juudit suru-mas rinnale tühja veeastjat.

Mingil hetkel tabasin, et see on seesama janusse sureva lap-se metafoor, naine lapsega, kel-lele Juudit keeldub vett and-mast. Lavastuse kulminatsioo-nis transformeerub see kramp-likult süleldu veristes mähkme-tes Olovernese peaks (Või-mas!).

Kõledavõitu Juudit

Garmen Taborile on Juudi-ti roll suureks väljakutseks. Es-mamuljena tundus Taborit kammitsevat lavastuse kont-sept – rollijoonises domineeris eksalteeritus. Olovernese «võr-gutamine» oli läbipaistvalt pea-letükiv.

Oleks oodanud rohkem paindlikkust. Lastetuks jää-mise hirmust üleskõetud ja kin-nismõttena varitsev sigitamis-tung paistab olevat õnnestu-nud tõlgenduslik täiendus Juu-diti väärkangelaslikkuse ja egoismi mõistmiseks. Viimases vaatuses on aga Juudit liiga palju masohhismi.

Tõnu Tepandi Olovernes vastandub Juuditile. Aga mitte niivõrd ideelt ja tekstilt, kui-võrd mängustiililt. Ülev trak-taadilisuus ja madal kommentaar (oh-oh, öh-öh, pluss räme naer) segunevad. Olovernes ei olegi kangelane, kuigi kaas-kond ja algul ka Juudit teda selleks peavad.

Võõritatud Olovernes

Juuditi ja Olovernese võt-mestseen ei haaranud kaasti-seevastu nauditavam oli «tap-mismäng» Nimetuga (René Soom). Nimetu ja Juuditi ar-mustseen oli aga ooperlikult teatraalne. Peeter Raudsepa Osias «raiu» tekstiandmine sulges võimaluse psühholoogi-liseks sügavuseks.

Kõik kokkuvõttes mõjus sakraaljalaloo dekoratsioonina. Esimese ilmasõja seljataha jä-tunud eesti vaatajaskonnale 1920ndatel võis «Juudit» mõju-da ilmutuslikult. Polnud ju üks-ki eesti kirjanik seni andnud teatrite tragöödiat. See oli avas-tus Eesti teatrite, läbimurre.

Kas tänane vaataja tajub se-da? Ja kas ei vajataks siis uut, mee-lelahutustööstuse poolt veel rikkumata «teatraalset publikut»?